

THE TIMES GAZETESİNE GÖRE MAKEDONYA SORUNU (1918-1945)*

Mehmet Okur**

Özet

"Makedonya Sorunu", özellikle I. Dünya savaşı sonrası Balkanların yeniden yapılanması sürecinde bölgeyi meşgul eden en önemli konulardan biri olmuştur. Bu dönemde gerek Bulgaristan, gerekse Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Makedonya'nın tamamını kontrol altına almak için yoğun çaba sarf etmişler, kurdukları veya kontrol ettikleri silahlı örgütlerle bu amaçlarına ulaşmaya çalışmışlardır.

"Makedonya", aynı zamanda büyük devletlerin bölge üzerindeki nüfuz mücadelesine de sahne olmuş, hatta II. Dünya Savaşı'nda en kanlı çatışmaların cereyan ettiği coğrafyalardan biri haline gelmiştir. Dönemin büyük devletlerinden biri olan İngiltere, bu süreçte (tıpkı Osmanlı döneminde olduğu gibi) Makedonya sorunu ile yakından ilgilenmiş, olaylara yön vermeye çalışmıştır. Bu bağlamda İngiltere'nin etkili basın yayın organlarından The Times Gazetesi bölgeye muhabirler göndererek gelişmeleri yakından takip etmiştir.

The Times Gazetesi, bölgedeki gelişmelerle ilgili düzenli bilgiler sunmaktan başka, Bulgaristan, Yunanistan ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın bölge üzerindeki gizli ve açık mücadeleleri, bu devletlerin Makedonya'daki çeşitli etnik gruplara yönelik politikaları, bölgedeki silahlı örgütlerle ilişkileri, büyük devletlerin ve Türkiye'nin "Makedonya Sorunu"na yaklaşımları hakkında dikkat çekici haberler ve yorumlar da sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: The Times, Makedonya, İngiltere, Balkanlar, Bulgaristan

Abstract

"Macedonia Question" has been one of the most important problem in the process of reconstruction in Balkans region especially after the first World War. During this period both Bulgaria and the Serbian-Croatian-Slovene Kingdom made a great effort to take control the whole Macedonia and had tried achieve their aim by establishing armed organization.

Macedonia has witnessed the great powers' struggle of penetrate on the region, furthermore, it became an area that one of the bloody conflicts took place in the first World War. The United Kingdom, one of the powerful state of that era, in this period (just as in the Ottoman period) closely interested the Macedonian question and has tried to complete it in favour of its own interest. In this context, The Times, the most influential newspaper in Britain, closely followed the developments in the region by sending its reporters.

The Times, in addition to give regular information flow from the region, gives remarkable news and comments about secret and clear fights between Bulgaria, Greece and Serb-Croat-Slovene Kingdom and policies towards to ethnic gro-

* Bu makale 5. Uluslararası Güney-Doğu Avrupa Türkolojisi Sempozyumu'na sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir.

** Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü/Trabzon. okur25@yahoo.com

ups on Makedonia, and approaches from the great powers and Turkey on the topic of "Macedonia Question".

Key Words: *The Times, Macedonia, England, Balkans, Bulgaria*

Makedonya'nın tarihi incelendiğinde savaşların, isyanların ve göçlerin eksik olmadığı bir sorunlar yığını ile karşılaşmaktadır. Bunun temel nedeni Balkanlar hakkında biraz bilgi sahibi olan herkesin tahmin ettiği üzere bölgenin ırkı, dini ve sosyal-kültürel adeta bir etnografya müzesi niteliğinden kaynaklanmaktadır. Öyle ki, Makedonya'da yüzyıllarca; Traklar, İllirler, Romalılar, Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Kıpçaklar, Peçenekler, Makedonlar, Arnavutlar, Sırpalar, Ulahlar, Rumlar ve Yahudiler iç içe yaşamışlardır.

Bu etnik, linguistik ve kültürel yapısıyla dünyanın en karışık bölgelelerinden biri olan ve stratejik bir konumda bulunan Makedonya günümüzde; Ege Makedonyası (Yunanistan'da), Vardar Makedonyası (bugünkü Makedonya Cumhuriyeti) ve Prin Makedonyası (Bulgaristan) şeklinde üçe bölünmüş durumdadır.¹

Tarih boyunca çeşitli devletlerin idaresinde kalan Makedonya, büyük İskender İmparatorluğu'nun dağılması ile Roma İmparatorluğu ve onun parçalanmasından sonra Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu, XIV. yüzyıldan XX. Yüzyılın başına kadar da Osmanlı yönetiminde kalmıştır.

Osmanlı döneminde uzun bir süre asayişin hâkim olduğu Makedonya'da XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şiddetli çatışmalar baş göstermiş ve bu çatışmalar Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra da devam etmiştir.

1870'lerden sonra yoğunluk kazanan Makedonya sorununun temelinde, Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan'a verilen bu toprakların Berlin Antlaşması'nda tekrar Osmanlı Devleti'ne iadesi ve Hıristiyanlar lehine olmak üzere bölge içinde Avrupalı devletlerin denetiminde reformlar yapılması yolunda alınan kararlar yatmaktadır.²

Berlin Antlaşmasından sonra hayal kırıklığına uğrayan Bulgaristan, kendisine ait olduğuna inandığı toprakları yeniden elde etmek için Makedonya üzerinde yayılcı bir politika izlemeye³, bu anlamda çeşitli yollara

¹ Mehmet Hacısalıhoğlu, "Makedonya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 27, İstanbul, Ankara, 2003, s. 437-440; Halil Akman, *Paylaşılmayan Balkanlar*, İstanbul, 2006, s. 236-239.

² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi VIII, I. Meşrutiyet ve İslahat Devirleri (1876-1907)*, Ankara, 1988, s. 149-150; Süleyman Kâni İrtem, *Osmanlı Devleti'nin Makedonya Meselesi, Balkanların Kör Düşümü* (Haz.: Osman Selim Kocahanoğlu), İstanbul, 1999, s. 150.

³ Nitekim bu dönemde Filibe yakınlarında Bulgaristan'la birleşme amacıyla çıkartılan isyan (Eylül 1985) sonucunda Doğu Rumeli Bulgaristan'a ilhak olmuştu. Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İkinci Cilt, Reform, Devrim ve Cumhuriyet:

başvurmaya, özellikle de Makedonya'nın Bulgarlaşmasını sağlayacak çeşitli yapılanmalar oluşturmaya başladı. Öncelikle yardım cemiyetleri şeklinde başlayan bu süreç, 1890'lı yıllardan itibaren çete tipi yapılanmalara dönüştü.⁴

Berlin Antlaşması sonrası Balkanlarda kurulan yapılanmalardan biri "Kiril ve Metodis Topluluğu" idi. 1884 yılında kurulan örgüt Kültürel amaçlı görünse de çalışmalarından Makedonya'daki Slavları eğitip onlara Bulgar çıkarlarını korumalarını sağlayacak fikirler aşılamaı amaçladığı anlaşılmaktadır. Bir diğer örgüt ise Sofya'da kurulan "Genç Makedonya Edebiyat Topluluğu"dur. Sırplar Makedonya için "Sava" adlı örgütü kurarken, Yunanlılar ise "Etnik-i Etery" örgütünü kullanmışlardır.⁵

Bölgede faaliyet göstermek üzere kurulan en önemli teşkilatlanma Bulgaristan desteği ile kurulan "İç Makedonya Devrimci Örgütü" ((Vnatresna Makedonska Revolucionerna Organizacija-VMRO) idi.⁶ Öncelikli olarak imparatorluk içinde kargaşalık çıkararak Avrupa devletlerinin müdahalesini sağlamak olan örgütün nihai amacı ise, bir Balkan Federasyonu içinde Makedonya'nın özerk bir bölge olarak yer almasını gerçekleştirmektir.⁷ Bulgaristan tarafından kurulan ve desteklenen bir diğer örgüt ise "Dış Makedonya Örgütü" (Virhovniyat Makedono-Odrinski Komitet-VMOK)'dür.⁸

Sırplar, Bulgarlar ve Yunanlılar bölgede başka örgütler de kurdular. Aralık 1902'de Rumeli Müfettişliği'ne atanan Hüseyin Hilmi Paşa'nın verdiği bilgiye göre Makedonya'da 110 Bulgar, 80 Rum, 30 Sırp, 5 kadar Valak çetesi bulunmaktaydı.⁹

1902 yılı Makedonya Sorunu'nun en önemli dönüm noktalarından birini oluşturdu. Makedonya'nın tamamında inisiyatifi ele geçirmek isteyen Dış Makedonya Örgütü'nün Ekim 1902'de başlattığı isyanda yüzlerce asker

Modern Türkiye'nin Doğuşu, 1808-1975), (Türkçesi: Mehmet Harmancı), İstanbul, 1994, s. 246.

⁴ Meltem Begüm Saatçi, "Makedonya Sorunu", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ) Ankara, 2006, s. 557,

⁵ Hacısalihoğlu, Makedonya, s. 440-441; Saatçi, Makedonya Sorunu, s. 558.

⁶ 1893'te Selanik'te kurulan Makedonya İç Devrimci Örgütü 2/3 Ağustos 1900'lerden itibaren adından sıkça söz ettirmeye başladı. Bulgarların desteği ile kurulan bu örgüt bir süre ikiye bölünmüş, biri Komitacı Sandanski liderliğinde "Sandralist" adını, diğeri ise Mihailovski başkanlığında "Virhovist" adını almıştır. Sandralist Partisi'nin parolası "Makedonya Makedonyalılarındır", Virhovist Partisi'nin parolası ise "Makedonya Bulgaristan'ındır" şeklinde idi. Tahsin Uzer, Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi, Ankara, 1987, s. 117. Mehmet Hacısalihoğlu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, İstanbul, 2008, s. 46.

⁷ İlay İleri, *The Times Gazetesine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler-Rumlar-Yahudiler (1908-1918)*, Ankara, 2006, s. 117.

⁸ Şevket Süreyya Aydemir, *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa I (1860-1908)*, İstanbul, 1995, s. 420-421; Nuray Ekici, "Bulgar Devleti'nin Gelişmesi", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ) Ankara, 2006, s. 537.

⁹ Hale Şıvgın, "Osmanlı Arşiv Belgeleriyle 1902-1912 Yıllarında Makedonya", *The Balkans: Languages, History and Cultures*, Bulgaristan Veliko Turnova Üniversitesi, 12-15 Nisan 2007.

ve sivil öldü. Başta Selanik ve Manastır olmak üzere bölgenin önemli merkezlerindeki resmi binalar, konsolosluklar, ticari temsilcilikler yağmalandı.¹⁰ Babıâli bu isyanı kontrol aldı ise de bu kez İç Makedonya Devrimci Örgütü'nün öncülüğünde yeni bir isyan başladı. "İlinden/İlyaden İsyanı" olarak bilinen bu isyan bölgedeki gerginliği ve çatışmaları daha da artırmış¹¹, yeni bir Avrupa müdahalesine neden olmuştur.¹² Aynı zamanda bu isyan sonrası Yunanistan ve Sırbistan Makedonya'daki çıkarlarının tehlikeye girdiğinden bölgedeki silahlı örgütlenmelerini artırdılar. Öyle ki 1907 yılına gelindiğinde Makedonya'nın güney ve batı bölümlerini büyük ölçüde kendi kontrollerine almışlardı.¹³

Bulgarlar, Yunanlılar ve Sırp larca desteklenen örgütler Osmanlı idaresine karşı olduğu kadar birbirleriyle de mücadele halinde idiler.¹⁴ Özellikle Selanik ve Manastır civarında Bulgar çeteleri ile Rum çeteleri arasında kanlı çatışmalar yaşanmaktaydı.¹⁵

Makedonya'da meydana gelen isyanlarda Balkanlardaki küçük devletlerden başka Avrupa'nın büyük devletleri özellikle Rusya ve Avusturya-Macaristan önemli rol oynadı. Makedonya olaylarının şiddetlendiği dönemde Serez'de mutasarrıflık ve Selanik'te valilik yapmış olan Hüseyin Kazım Bey şu bilgileri vermektedir:

"Konsoloshaneler Makedonya'nın her tarafında pek fena bir rol oynadılar. Bu işler bizlerin gözü önünde yapıldı. Fakat hükümetin zaaf ve azmi bir şey söylemeye imkan bırakmıyordu..."

¹⁰ İrtem, *Osmanlı Devleti'nin Makedonya Meselesi*, s. 217-228; Misha Glenný, *Balkanlar, 1804-1999* (Türkçesi: Mehmet Harmancı), İstanbul, İstanbul, 2000, s. 179-180.

¹¹ 20 Temmuz 1903 günü başlayan isyana 30.000 kadar silahlı komitacı katılmış, karakollar, köyler, tarlalar ateşe verilmiş yüzlerce sivil katledilmişti. İsyanı başlatan Makedonya Devrimci Örgütü ilk günlerinde bazı yerleşim yerlerini ele geçirdi ise de toparlanan Osmanlı birlikleri tarafından tekrar geri alındı. Aydemir, *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa I*, s. 439; Uzer, *Makedonya Eşkıyalık Tarihi*, s. 140.

¹² Bu olay sonrasında Rusya ve Avusturya Dışişleri Bankaları Mürzsteg'de bir araya gelerek Makedonya için yeni bir program hazırladılar. Berlin Antlaşması'na imza atan devletlerin de onayı aldıktan sonra Osmanlı Hükümeti'ne verilen programa göre; Makedonya'da yapılmakta olan ıslahatların kontrolü için Rusya ve Avusturya Osmanlı Umumi Müfettişi yanında bulunmak üzere özel memurlar tayin edecektir. Ayrıca Osmanlı Hükümeti umumi af ilan edecek, bölgenin asayişinden sorumlu kolluk kuvvetlerinin başına yabancı bir general getirecektir. Karal, *Osmanlı Tarihi VIII*, s. 158; İrtem, *Osmanlı Devleti'nin Makedonya Meselesi*, s. 239-240.

¹³ Hacısalihoglu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu*, s. 424.

¹⁴ Bulgarlar, Makedonya halkının Bulgar olduğunu iddia etmekteydi. Çünkü Bulgarcaya yakın bir Slav dili konuşuyorlardı. Sırbistan ise Makedonların Sırp kültürü özeliği taşıdığını ileri sürüyorlardı. Yunanlılar daha da ileri gidip, hem Büyük İskender'e hem de ondan kalma topraklara sahip çıkıyorlardı. Böylece her üç Balkan devleti kurdukları çetelerle hem Osmanlı Devleti'ne, hem de bir birlerine karşı mücadele ediyorlardı. Mahir Aydın, "Arşiv Belgeleriyle Makedonya'da Bulgar çete Faaliyetleri", *Osmanlı Araştırmaları*, IX/1989, s. 209-234.

¹⁵ İleri, *The Times Gazetesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler-Rumlar-Yahudiler*, s. 121.

Din adamları da etkili idi. Metropolitler açıktan açığa devlete hıyanet ediyorlar, halkı zehirliyorlardı.¹⁶ Her yerde Yunan Konsoloshaneleri, metropolithanelere en yakın yerlere tesadüf ediyordu. Köy muhtarları ve pazaları konsoloslardan talimat ve tahsisat alıyorlardı. Bulgar ve Sırp Hükümetleri maaşlı eşkıya çeteleri gezdiriyor, her yerde huzur ve asayişin ihlali-ne gayret ediyorlardı...”¹⁷

Bütün bu olaylar karşısında Babıâli yönetimi ise önce Osmanlılık politikasıyla Makedonya’da asayişi sağlamaya çalıştı¹⁸, başarılı olamayınca da askeri tedbirler almak zorunda kaldı. Fakat bu kez de Avrupa devletleri Osmanlı Devleti’nin askeri tedbirler almasına sert tepki gösterdi ve Makedonya’da özerklik kurulmasını istediler. Sultan Abdülhamit’i telaşa düşüren bu istek İngiliz, Rus, Fransız, İtalyan delegelerin denetiminde maliyesi olan ve umumi bir meclisi bulunan “Umumi Müfettişlik” şeklinde uygulanmaya başlandı. Bu yeni idari düzenleme olayların sonunu getirmediği gibi Avrupa devletlerini daha fazla işin içersine soktu.¹⁹

Bu arada ülkenin gidişatından endişe duyan İttihat ve Terakki Cemiyeti II. Abdülhamit’e Meşrutiyetin yeniden ilanını kabul ettirmişti. II. Meşrutiyetin ilanı bölgede bir barış havası estirdi²⁰ ise de bu olumlu görüntü de fazla sürmedi. Meşrutiyetin ilanından kısa bir süre sonra Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan etmesi ve Avusturya’nın Bosna-Hersek’i ilhak ettiğini açıklaması İttihat ve Terakkinin yurt içindeki itibarını büyük ölçüde sarstı.²¹ Kısa bir süre sonra cereyan eden hükümet krizi ve Trablusgarp Savaşı ise Balkan

¹⁶ The Times gazetesi 22 Kasım 1906 tarihli bir haberde Makedonya’daki Rum Piskoposların haydutlarla işbirliği yaptığı anlatılmaktaydı. İleri, The Times Gazetesine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Ermeniler-Rumlar-Yahudiler, s. 115.

¹⁷ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi II, Trablusgarp ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşılması için Anlaşmalar, Kısım: I, 1911 Başından Balkan Savaşlarına Kadar*, Ankara, 1991, s. 183-184

¹⁸ Osmanlı Devleti’nin son yıllarında etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti “Makedonya Sorunu”na çözüm olarak Osmanlılık düşüncesini ileri sürmüştür. İttihat ve Terakki’nin Cemiyeti’ne göre Osmanlı Devleti’nin kurtuluşu Osmanlı coğrafyasındaki bütün unsurların temsil edildiği bir meclisin yeniden açılmasıyla mümkün olabilirdi. Hatta İttihat ve Terakki Cemiyeti meclisin açılmasına en büyük engel teşkil eden Sultan Abdülhamit’i tahtan indirmek için yıllardır mücadele ettiği İç Makedonya Devrimci Örgütü ile bağlantı kurmaya dahi çalıştı. Hacısalihoglu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu*, s. 422-423.

¹⁹ Nitekim 1907 yılı ortalarında Reval’de bir araya gelen İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı II. Nikola Osmanlı devletinin Makedonya’ya daha fazla özerklik verilmesi için bir araya gelmişlerdi. Uzer, *Makedonya Eşkıyalık Tarihi*, s. 85-86.

²⁰ Yıllardır süren asayişsizlikten bıkmış olan Makedonya halkının Meşrutiyetin ilanını sevinçle karşılaması Balkan devletlerinin güdümünde olan başta İç Makedonya Devrimci Komitesi olmak üzere bölgedeki çeşitli örgütleri de silah bırakmaya zorladı. Hacısalihoglu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu*, s. 212.

²¹ Sina Akşin, *31 Mart Olayı*, Ankara, 1970, s. 223.

devletlerinin bir araya gelmesine²² ve Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederek Makedonya'nın Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasına neden olmuşlardır.²³

Ancak "Makedonya Sorunu", irredantist bir politika izleyen Balkan Devletlerinin, Makedonya'yı aralarında paylaşamamalarından²⁴ dolayı çözülmemiş bir sorun olarak kalmaya devam etti. Nitekim İkinci Balkan Savaşı'nda Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya, tüm Makedonya üzerinde hak iddia eden Bulgaristan'a karşı savaş açmaları Makedonya sorununun en şiddetli şekilde devam ettiğinin ilk göstergesi olmuştur. Bu savaş sonunda Makedonya'nın çok büyük bir kısmı Sırbistan ve Yunanistan arasında paylaşılırken Bulgaristan'a çok küçük bir kısım kaldı.²⁵ Bulgaristan'ın Makedonya'yı ele geçirmek için Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşı'na girdi ise de İttifak bloğunun bu savaşı kaybetmesi ile bir kez daha amacına ulaşamadı.

Makedonya Sorunu I. Dünya savaşı sonrası Balkanların yeniden yapılanması sürecinde de devam etti. Savaş sonunda, Makedonya topraklarının yüzde 50'si Yunanistan'ın, yüzde 40'ı Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın ve yüzde 10'u da Bulgaristan'ın eline bırakıldı.²⁶

Bu arada Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek temsilcileri²⁷ Korfu Paketi'ni imzalayarak Kara Yorgi ailesinden I. Petar'ın oğlu Alexandre'in hükümdarlığı altında bir birlik kurmaya karar verdiler.²⁸ Kasım ayında da Karadağ Milli Meclisi Karadağ Kralı Nikola'yı tahtından indirerek Sırbistan'a katıldığını ilan etti. Voyvodina'daki radikal milliyetçi Pan-Slav hareketi de birleşme kararı çıkartmayı başardı. Aralık 1918 tarihinde oluşumu tamamlanan

²² Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi II/1*, s. 197-226.

²³ Balkan Savaşları hakkında bkz: Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi II, Trablusgarp ve Balkan Savaşları, Osmanlı Asyasının Paylaşılması için Anlaşmalar, Kısım: II, Balkan Savaşları*, Ankara, 1991; Balkan Harbi (1912-1913), Harbin Sebepleri, *Askeri Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti'nin Harbe Girişi*, Ankara, 1993; Richard C. Hall, *Balkan savaşları, 1912-1913: I. Dünya Savaşı'nın Provası* (Çev.: M. Tanju Akad), İstanbul, 2003; Mehmet Okur, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ), Ankara, 2006, s. 612-623.

²⁴ Balkan devletleri arasındaki rekabet daha I. Balkan Savaşı sürecinde kendini göstermiş, Yunan ve Bulgar birlikleri Selanik'e daha önce girmek için birbirleriyle yarışmışlardı. Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara, 1997, 681.

²⁵ Okur, *Balkan Savaşları*, s. 619-620.

²⁶ Mathew Smith Anderson, *Doğu Sorunu (1774-1923), Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme* (Çev: İdil Eser), İstanbul, 2001, s. 363-364; Hikmet Öksüz-Mehmet Okur, "Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ), Ankara, 2006, s. 638.

²⁷ Bosnalı siyasetçiler uzun tartışmalar sonunda yeni devletin sınırları içerisinde yer almaya karar vermişlerdir. Sancak Boşnaklarının siyasi liderleri ise bölgenin eski bağımsız sınırlarına ulaşması için çaba gösterdiler ve tarihi sınırları içerisinde Sancak'ın bağımsızlığının tanınması gerektiğini ileri sürdüler. Ancak bu kişiler yeni oluşum tarafından tutuklanarak hapsedildiler. Besim Darkot, "Bosna-Hersek", *İslam Ansiklopedisi, Cilt: 2*, İstanbul, 1993, s. 727.

²⁸ Georges Castellan, *Balkanların Tarihi 14-20. Yüzyıl* (Çev.: Ayşegül Yaraman Başbuğu), İstanbul, 1995, s. 426-427.

“Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı”²⁹ Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan-Slovenya, Dalmaçya ve Bosna-Hersek’ten meydana gelmekteydi.

Bünyesinde bulundurduğu halkların yalnızca bir kısmını temsil ettiği için gerçeği yansıtmayan “Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı”³⁰ çöken Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’yla boy ölçüşecek kadar çeşitli etnik grubu bünyesinde barındıracak bir siyasî yapı haline geldi. Öyle ki, 1920’li yılların başlarında Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı’nda hiçbir halk grubu nüfusun %50’den fazlasına sahip değildi³¹ ve krallık içerisinde aşırı derecede politize olan halk gruplarının kaosu andırarak kadar çok partileri (40’dan fazla) vardı. Bu partilerin büyük çoğunluğunun bir Yugoslav düşüncesini tam olarak benimsememiş olmaları ve çabalarını kendi etnik veya dini gruplarının çıkarları üzerinde yoğunlaştırmaları ise iç politikayı daha da sıkıntılı hale sokmuştu. ³² Özellikle Sırp Radikaller, Sırp Demokratlar ve Hırvat Çiftçi Partisi öne çıkan belli başlı siyasî hareketlerdi.³³

Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı’ndaki bu siyasî bölünmüşlük ve hakimiyet kavgası, ülkenin 1921’den itibaren tamamen Sırpların askerî kontrolü altına girmesi ile biraz olsun ortadan kalktı ancak Sırpların çok sert bir şekilde uyguladıkları Büyük Sırbistan politikaları başta Hırvatistan ve Makedonlar da olmak üzere birlik içerisinde yer alan halklar arasında sert tepkilere yol açtı.³⁴ Ancak bu tepkilere rağmen Sırp egemenliklerini meşrulaştıran 1921 Anayasası’nı parlamentoya kabul ettirmeyi başardılar.³⁵ 1929 yılında da Kral Alexandre parlamentoyu feshedip diktatörlüğünü kurdu, başbakanlığa ise muhafız alayının sert bir komutanı olan Peter Zhivkovich’i getirdi. Ülke içindeki azınlıkların ancak krala bağlılıklarıyla bir arada yaşayabile-

²⁹ “Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı” 1931 yılında “Yugoslavya” adını almış, İkinci Dünya Savaşından sonra ise Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ’dan oluşan altı cumhuriyetli bir federal yapı ile “Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti” olmuştur.

³⁰ “Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı” öncelikle bu üç halk dışında Kosova ve Makedonya’daki Arnavutları, Vovvodin’deki Macarları, Banat’taki Romenleri, Makedonya ve Bosna-Hersek’teki Türkleri de içine alıyordu. Castellan, *Balkanların Tarihi*, s. 425; Mehmet Seyfettin Erol-Abdürrahim F. Aydın, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)”, *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ), Ankara, 2006, s. 646-647.

³¹ Öyle ki 1921 nüfus sayımına göre yeni devlet 12 milyon civarında nüfusa sahip ve hepsi ayrı bir dil konuşan 12 halk grubundan oluşmaktaydı. Hırvat-Sloven-Sırp’lar devletin resmî halkalarını oluştururken Makedonlar ve Karadağlılar Sırp nüfustan sayılmış, Bosna ve Sancaklılar ise Sırp ve Hırvatlar arasında paylaşıldılar. Castellan, *Balkanların Tarihi*, s. 426.

³² Castellan, *Balkanların Tarihi*, s. 426.

³³ Bu siyasî hareketler içerisinde Sırp, “Büyük Sırbistan” kurmayı hedeflerken, Hırvatlar, “Bağımsız” bir Hırvatistan eğer bu mümkün olmazsa egemenlik haklarının geniş bir biçimde kullanılabilirdiği bir federasyondan amaçlamaktaydılar. Akman, *Paylaşılmayan Balkanlar*, s. 169.

³⁴ Akman, *Paylaşılmayan Balkanlar*, s. 170.

³⁵ Erol-Aydın, *İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar*, s. 647.

ceklerine inanan Kral Alexandre, devleti de yeniden yapılandırdı ve adını “Yugoslavya Krallığı” olarak değiştirdi.³⁶

Kral Alexandre’ın bu yeni politikası ülkeye barış getirmediği gibi birlik içerisinde yer alan gayr-i Sırp unsurlara baskı uygulaması nedeniyle yeni çatışmalar yol açtı.³⁷ En büyük sorun ise Makedonya coğrafyasında yaşanmaktaydı. Zira bir yandan Makedonlar, “Makedonya Makedonlarıdır” sloganı ile bağımsızlık mücadelesi verirken, diğer yandan da Yugoslavya, Yunanistan ve Bulgaristan bu bölge üzerinde nüfuz mücadelesi veriyorlardı. Nitekim II. Dünya Savaşı sürecinde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nın yeniden yapılandırmaya çalışan Tito’nun Makedon örgütlerin muhalefetini kırmak amacıyla “Makedonya Cumhuriyeti” adı altında bir siyasal yapı oluşturarak Yugoslavya’yı oluşturan altı federe cumhuriyetten biri haline getirmesi Hem Yunanistan hem de Bulgaristan’da büyük rahatsızlık yaratmış, bunu siyasal nedenlerle kurulmuş bir oluşum olarak görmüşlerdir.³⁸

İşte Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde başlayan ve Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı, Bulgaristan Yunanistan, Türkiye, Arnavutluk ve Romanya başta olmak üzere birçok devleti ilgilendiren “Makedonya Sorunu” zaman zaman büyük devletleri de işin içine katmış, II. Dünya savaşı yıllarının en tartışmalı yerlerinden biri olmuştur.

Coğrafyanın arz ettiği önem, yol açacağı yeni sorunlar, her an isyan veya savaşın çıkabileceği bir bölge olması büyük devletlerin de bu bölge ile yakından ilgilenmelerine neden olmuştur. Dönemin büyük devletlerinden biri olan İngiltere Osmanlı döneminden itibaren Makedonya sorunu ile yakından ilgilenmiş, olaylara etki etmeye çalışmıştır. Aynı şekilde İngiliz gazeteleri de bölgeye muhabirler göndererek gelişmeleri yakından takip etmişlerdir.

İngiltere’nin önemli gazetelerinden The Times, Balkanlardaki gelişmelerle ilgili düzenli bilgiler sunmaktan başka, Bulgaristan, Yunanistan ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nın bölge üzerindeki gizli ve açık mücadeleleri, bu devletlerin Makedonya’daki çeşitli etnik gruplara yönelik politikaları, bölgedeki silahlı örgütlerle ilişkileri, büyük devletlerin ve Türkiye’nin “Makedonya Sorunu”na yaklaşımları ve belirtilen dönemde bölgenin sosyo-ekonomik yapısı hakkında dikkat çekici haberler ve yorumlar da sunmaktadır.³⁹

³⁶ Sina Akşin-Melek Fırat, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar”, *Balkanlar, OBİV Yayınları*, İstanbul, 1993, s. 103.

³⁷ Boşnak Müslümanlar, Sırp baskısı karşısında kimliklerini korumak ve garanti altına almak için siyasal örgütler kurarken, Hırvatlar Habsburglar döneminde olduğu gibi, tam bir muhtariyet istediler. Sırpların, Hırvatların isteklerini kabule yanaşmaması ise yeni isyanlara, suikastlara ve çatışmalara yol açtı.

³⁸ Castellan, *Balkanların Tarihi*, s. 476-477.

³⁹ The Times muhabiri bölgenin sosyal yapısı ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Bölgedeki Türk etkisi hala devam etmekle beraber bugün yeterince barış içinde görünüyor. Ancak in-

I.Dünya Harbini sona erdiren antlaşmalar, toplamı 69.000 km²'yi bulan Makedonya topraklarını; Yunanistan'a (Ege Makedonyası), Yugoslavya'ya (Vardar Makedonyası) ve Bulgaristan'a (Prin Makedonyası) bırakınca bir süredir devam eden sessizlik yerini gösterilere ve şiddetli çatışmalara bıraktı. Bu süreçte rol oynayan en önemli teşkilat ise Todor Aleksandrov liderliğindeki "Makedonya İç Devrimci Örgütü" idi. Ferro Sandanov'un önderliğindeki başka bir grup ise federal bir Yugoslav ve muhtar bir Makedonya eyaleti kurulmasını savunuyordu. "Makedon Dâhili İhtilal Komitesi" Bulgar Başbakanı'nın anlaşma önerisini reddederken, Belgrat Hükümeti Makedon örgütlerin bağımsız veya muhtar Makedonya şeklindeki hiçbir önerisine sıcak bakmadı hatta İçişleri Bakanı Anton Koroshetz bütün nüfusun mevcut yönetimden memnun olduğunu iddia etti.⁴⁰ Hâlbuki Makedonya coğrafyasında yukarıda da belirttiğimiz gibi çok sert bir Sırp yönetimi olup, yoğun bir Sırplaştırma faaliyeti yürütülmekteydi.

The Times gazetesi muhabiri Sırplaştırma faaliyeti ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

"...Sırpların buradaki halkların ulusal kimliğini yok etmek için yaptığı baskılar bütün hızıyla devam etmektedir. İnsanların gittiği okulların ve kiliselerin kapatılması, farklı bir dilin kullanılmaya zorlanması en yaygın kullanılan baskı unsurlarıdır. Yapılan baskıları, zalimlikleri daha detay ile anlatmıyorum çünkü onların doğru olduklarını kanıtlayamam ama Sırpların kendi basınlarında ve kendi aralarındaki tartışmalar bunların doğru olduğunu göstermektedir."⁴¹

The Times muhabirine göre Sırpların bu şekilde hareket etmesinin ve farklı düşünen herkesi baskı altına almasının temel nedeni, Selanik'ten Prizren'e kadar ülkenin her yerinde Sırlardan başka bir unsurun bulunmadığı inancıydı.⁴²

The Times gazetesine göre, Yugoslav Hükümeti'nin "Sırplaştırma" politikası Sırbistan'a yakın yerlerde başarılı oldu ancak diğer bölgelerde gerek bölgedeki halkların direnişi gerekse Sırp yöneticilerin beceriksizlikleri ne-

sanlar Belgrat Hükümeti'ne karşı düşmanlık beslemektedirler. Köylüler ekonomik ihtiyaçlarını büyük ölçüde kendileri karşılamaktadır. Kadınlar ailenin geçimine önemli katkıda bulunmaktadır... Erkekler mavi eton ceket giyerken, bayanlar kırmızı veya kahverengi önlük giymektedirler. Toplumsal yaşama bakınca güzelliklerle karşılaşsınız. Örgü ören Çingene kadınlar da vardır, uzun sakallı siyahlar içinde papazlar da. Çok az miktarda da olsa Türk çobanlar da bulunmaktadır ve tamamıyla beyaz kıyafet giyerler. *The Times*, Friday, Jul 26, 1918; *The Times*, Friday, Jun 07, 1918; *The Times*, Friday, Mar 28, 1924.

⁴⁰ *The Times*, Saturday, May 05, 1928.

⁴¹ *The Times*, Saturday, Mar 08, 1924.

⁴² Diğer taraftan Makedonya'daki halklar da Makedonya'da resmi görevli olan Sırp dışındaki tek bir Sırp'ın olmadığını iddia ediyorlardı. *The Times*, Saturday, May 23, 1925.

deniyle başarılı olamadı.⁴³ Şöyle ki, Makedonya ulusal bir bakış açısından üç parçaya bölünebilir. Birinci bölümü Veles' den Yunanistan sınırına kadar olan bölgedir ve Vardar Havzasını kaplar. Bu alanda Yugoslav Hükümeti ve basın ne söylerse söylesin nüfusun çoğunluğu kendisini Bulgar olarak görmektedir.⁴⁴ Eğer Yugoslav Hükümeti insanlara barışı, huzuru, yasallığı ve insanları saldırganlardan koruyacağına dair bir garanti verse ben inanıyorum ki insanlar Sırp kurallarını samimi bir şekilde kabul ederler.

Arnavut sınırından Presba ve Ohri Gölü'ne kadar devam eden ikinci bölgede Sırplaştırma tamamıyla yönetime, ekonomiye ve kültürel baskının şiddetine bağlı olarak değişmektedir.

Üçüncü bölge ise ülkenin Kuzey sınırı olan Kitchevo-Velos-Kravato'yu içersine alan bir coğrafyadır ki, bu coğrafyada yaşayan halkın Sırp veya "Sırplaştırılmış" olduğu kabul edilmektedir.⁴⁵

Belgrat Hükümeti'nin izlediği Sırplaştırma politikası Yugoslavya'da ve komşu ülkelerde yaşayan Makedonlar tarafından sert bir şekilde protesto edilmekteydi. The Times gazetesinin bölgedeki muhabiri bu protestolar ile ilgili şu bilgi ve değerlendirmelerde bulunmaktadır:

"... Yugoslavya'daki Makedonların maruz kaldığı uygulamalar Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da düzenlenen bir mitingle protesto edildi. Otuz iki farklı kuruluşun organize ettiği mitingde Makedonlar, ellerinde bayraklar olduğu halde "Makedonlar için Makedonya" diye slogan attılar.

Bununla birlikte Makedonya turunda Bulgarlar ve Sırplarla yaptığım röportajlar sonucunda bu iki ırkı birbirinden ayıracak ırksal bir durum bulmakta zorlandığımı söylemeliyim. Bulgar ve Sırp lar arasındaki yakınlık göz ardı ediliyor. Dilsel farklılıklar oldukça önemsiz ve Bulgarlar Sırp larla ortak bir geçmişe sahipler..."⁴⁶

Bulgar Hükümeti'nin desteği ile kurulan Makedon devrimci örgütler arasında cereyan eden görüş ayrılıkları, VMRO liderlerinin Bulgaristan'da üst üste cinayete kurban gitmeleri⁴⁷ Bulgaristan'da asayiş sorununa yol açtığı gibi⁴⁸, "Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı"nın aldığı tedbirler de VMRO'nun Makedonya'daki eylemlerini güçleştirdi. 1930'larda Mussoli'ni İtalya'sının

⁴³ Times muhabirine göre Yugoslav Hükümeti ilkokullardaki öğretmenleri ve papazları daha dikkatli bir şekilde atasaydı "Sırplaştırma" politikasında biraz daha başarılı olabilirdi. *The Times*, Saturday, May 23, 1925.

⁴⁴ Şu hususu da belirtelim ki, The Times muhabiri Makedonya turunda Bulgarlar ve Sırp larla yaptığı röportajlar sonucunda bu iki ırkı birbirinden ayıracak ırksal bir durum bulmakta zorlandığımı söylemiş, Bulgar ve Sırp lar arasındaki yakınlığın göz ardı edildiğini ifade etmiştir. *The Times*, Wednesday, May 27, 1925.

⁴⁵ *The Times*, Saturday, May 23, 1925.

⁴⁶ *The Times*, Tuesday, Apr 17, 1923.

⁴⁷ *The Times*, Tuesday, Jan 24, 1933.

⁴⁸ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 30.10.241.630.23.

bu teşkilatı sömürmeğe başlaması⁴⁹ üzerine ise Bulgar yönetiminin adı geçen teşkilata karşı cephe almasına neden olmuş ve Mayıs 1934'te VMRO dağıtılmıştır.⁵⁰

The Times gazetesi muhabiri, bölgede etkili olan Makedonya İhtilal Komitesi ve onun başkanı Aleksandroff hakkında şu bilgiler vermektedir:

“Devrimcilerin şimdiki lideri Tudor Alexandroff dur. Ben onu geçende ziyaret ettim. Uzun boylu ve iri yapılı bir fiziğe sahip olan Alexandroff'a niçin mücadele ettiğini sordum. O da hangi amaçla mücadele ettiklerini anlatmaya başladı. Tek bir düşüncesi vardı ve o da şuydu: Sırplar, Bulgarlar veya Yunanlılar tarafından yönetilmemek, parçalanan Makedonya'yı birleştirmek ve başkenti Selanik olan bağımsız bir Makedonya kurmaktı. Bir başka deyişle o 'Makedonya Makedonyalılarıdır' düşüncesini savunmakta, bu amaç uğruna yıllardır mücadele ettiklerini ve etmeye devam edeceklerini söyledi...”

Yaklaşık 150 bin erkeği seferber edebileceğini iddia eden Alexandroff, The Times muhabirinin devrimin ne zaman yapılacağı sorusu üzerine daha bütün şartlar olgunlaşmadı cevabını verdi. Alexandroff, geçmişte Türklerin kendilerine karşı olduğunu ancak şimdi birlikte hareket ettiklerini de ifade etti.⁵¹

The Times gazetesine göre Yugoslavya Hükümeti, Tudor Alexandroff yönetimindeki Makedonya İhtilal Komitesi'nin faaliyetlerinden ciddi endişe duymakla beraber, çevre ülkelerin özellikle de İtalya'nın tepkisinden çekindiği için sert askerî tedbirlere başvurmaktan çekiniyordu. Ancak Sırpların savaşmak zorunda kalırlarsa bundan kaçınmayacaklarını, gerekirse bölgeyi bir kez daha işgal edebilecekleri de ifade edilmekteydi.⁵²

Makedonya İhtilal Komitesi lideri Alexandroff'un Ağustos 1924'de öldürülmesi, komite iç karışıklıklara yol açarken, bu komitenin faaliyetlerinden sıkıntılı günler geçiren Belgrad ve Sofya yönetimlerini önemli ölçüde rahatlattı. Belgrad Hükümeti, bundan sonra aldığı sert tedbirlerle Makedonya İhtilal Komitesi'nin hareket alanını daraltırken, komite yönetiminde anlaşmazlıklar çıktı. Yukarıda da belirttiğimiz üzere komitenin başına General Aleksandır Protogueroff ile İvan Mihailov getirildi. Mihailov'un, Protogueroff'u Sofya'da öldürtmesi ise komite açısından bir dönüm noktası oldu. The Times muhabirine göre Protogueroff'un öldürülmesi komitede devam eden iç karışıklıkların daha da artmasına neden olurken, Sofya ve Belgrad'ta son derece olumlu bir gelişme olarak algılandı. Zira adı geçen General, Yugoslavya ve Bulgaristan arasındaki en büyük düşman olarak

⁴⁹ BCA, 30.10.241.631.23-1.

⁵⁰ Glenny, *Balkanlar*, 359-360.

⁵¹ *The Times*, Friday, Jan 04, 1924.

⁵² *The Times*, Friday, Jan 18, 1924.

görülyordu.⁵³ Bununla birlikte Makedonya İhtilal Komitesi Jumaya ve Petrich başta olmak üzere bazı bölgelerde hala güçlü bir konumdaydı.⁵⁴

Belgrat yönetimi, Bulgar hükümeti ve Makedonya İhtilal Komitesi arasında cereyan eden mücadeleler devam ederken yaklaşık 20 yıl öncesine kadar bölgeyi yöneten Türklerin bahsedilmemesi dikkat çekmektedir. The Times muhabirinin "bölgede Türk nüfusu hemen hemen hiç görünmemektedir, etrafta yalnızca çürümeye yüz tutmuş Türk evleri, iş yerleri ve camileri bulunmaktadır. Türklerin giysileri özellikle kadınların siyah uzun elbiseleri halen daha görülmekte ve Türkçe yaşlı insanlar arasında halen daha konuşulmaktadır" şeklindeki sözleri bölgedeki Türk nüfusunun çok büyük bir kısmının göç ettiğini ortaya koymaktadır.⁵⁵

Makedon örgütlerin özgür Makedonya mücadeleleri ve Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan'ın Makedonya coğrafyasını kendi kontrollerine alma çabaları II. Dünya Savaşı sürecinde de devam etti.

12 Temmuz 1943'te Petriç'te Bulgar Makedonyası, Bulgar Komünist Partisi adına Duşan Daskalov, Yunan Komünist Partisi adına da İoannis İoannidis bir antlaşma imzaladı. Buna göre bütün Makedonya, savaştan sonra kurulacak Balkan Komünist Federasyonu'nun bağımsız bir cumhuriyeti olacaktır. Fakat o sıralarda Yugoslavya'da gittikçe güç kazanan Tito, Yugoslavya'yı da bölecek olan böyle bir siyasi yapılanmaya karşı çıktı. Ona göre Balkan Federasyonu ancak Yugoslav Komünist Partisi çatısı altında gerçekleşebilirdi.

Haziran 1944'te Rus ordularının Balkan ve Orta Avrupa'ya girmeleri ise yeni bir dönemin başlangıcı oldu. 1944 Sonbaharında önce Bulgaristan daha sonra da Macaristan ve Yugoslavya Rusların kontrolüne girmiş, kısa bir süre sonra Rusya ile Yugoslavya arasında imzalanan anlaşma gereğince de Yugoslavya topraklarının idaresi Yugoslavya Milli Kurtuluş Komitesi'ne, yani Tito'ya verilecekti.

Bu arada Makedonların, gerek Ege Makedonyası ve gerekse Vardar Makedonyası'nda verdikleri bağımsızlık mücadelesi Makedon kültürünün tekrar canlanmasına imkân sağladı. Ancak bu mücadeleler, Vardar Makedonyası'na kazandırılan özerklik dışında büyük Makedonya'nın bağımsızlığını temine yeterli gelmedi. Zira gerek Yugoslavya, gerekse Bulgaristan Makedonya halkının varlığını ve ulusal yaşam hakkını tanımakla birlikte bağımsız bir statüye kavuşmasını istemiyorlardı.⁵⁶ Yunanistan ise Make-

⁵³ *The Times*, Monday, Jul 09, 1928.

⁵⁴ *The Times*, Thursday, Aug 14, 1930.

⁵⁵ *The Times*, Thursday, Aug 14, 1930.

⁵⁶ *The Times* gazetesi, Bulgaristan'ın kendisine bağlı bir Makedonya düşündüğünü ancak bunun çözümden çok yeni çatışmalara sebep olacağını yazmaktaydı. *The Times*, Wednesday, Mar 08, 1944.

donya'yı kendi hâkimiyeti altında birleştirmek isteyen Yugoslavya'ya sert tepki göstermekteydi.⁵⁷

Bu arada bir kısım Bulgar ve Sırp milliyetçilerin Makedonlara taviz verildiği gerekçesiyle hükümetlerini sert bir şekilde eleştirmeleri Makedon toplumunda ciddi rahatsızlık yaratmıştır. The Times gazetesi konu ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

"...Bulgar komünistlerin ve Sırp milliyetçilerin Makedon sorunu diye bir şey olmadığını ileri sürerek tepki göstermelerine rağmen Mareşal Tito ile Bulgar Başbakanı Dimitrov, Bulgaristan'a bağlı bir Makedonya'nın kültürel bağımsızlığını desteklediklerini belirtti.⁵⁸ Aynı şekilde pek çok Bulgar ileri geleni de Başbakan Dimitrov gibi düşünmektedir.

Ancak şu husus hemen hatırlanmalıdır ki Makedonya'nın büyük kısmı ne Yugoslavya'da ne de Bulgaristan'da, onun büyük bir kısmı hala Yunanistan'ın elinde. En büyük Makedon şehri ise Selanik'tir.

Sovyet Rusya'nın Makedonya sorununa yaklaşımı, bölge barışı için önemlidir. Ancak şu ana kadar bu ülke herhangi bir açıklama yapmadı..."⁵⁹

The Times gazetesi, Makedonların siyasal, sosyal ve kültürel talepleri ve bölge ülkelerinin yaklaşımından başka diğer gelişmeler, özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında cereyan eden olaylar hakkında da bazı bilgiler vermektedir. Örneğin 10 Ocak 1942 tarihli habere göre Doğu Makedonya, Bulgar istilası, Batı Makedonya ise Alman istilası altındaydı. Ayrıca Almanlar Yunanistan genelinde geniş çaplı askerî operasyonlar düzenlemekte, direniş gösterenleri yok etmekteydiler. Bu operasyonlardan Makedonya'da nasibini almış, meydana gelen kargaşalıkta yüzlerce kişi ölürken⁶⁰, çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan binlerce kişi ise Selanik'i terk etmek zorunda kaldı.⁶¹

Benzer durum Bulgaristan'da da yaşanmaktaydı. The Times'a göre Doğu Makedonya'dan Bulgaristan'ın içlerine doğru gerçekleşen bu göç hareketi Bulgar Hükümeti'nin organizasyonuna göre yapılmakta ve daha çok silahlı Makedon grupları ve belirli sayıda düşük sosyal statüde olanları kapsamaktaydı.⁶²

The Times gazetesi 15 Mayıs 1943 tarihli "Yunanistan'da Terör" başlıklı haberde ise Alman istilası sonrası meydana gelen kargaşalıktan bahsetmekteydi. Aynı haberde son zamanlarda Almanların Atina üstünden uçaklarla geçip Yunan halkına müttefik topraklarda Alman ordusuna karşı çık-

⁵⁷ *The Times*, Monday, Jul 19, 1948.

⁵⁸ Bununla birlikte iki ülke arasındaki görüş ayrılıkları devam etmekteydi. Bulgar Hükümeti Tito yönetiminin Bulgaristan içersindeki Makedonları özerklik için isyana teşvik etmekle suçlamaktaydı. *The Times*, Friday, Jul 23, 1948

⁵⁹ *The Times*, Wednesday, Jul 14, 1948.

⁶⁰ *The Times*, Saturday, Jan 10, 1942.

⁶¹ Selanik 9 Nisan 1941 günü Almanlar tarafından işgal edilmişti. *The Times*, Thursday, Apr 17, 1941.

⁶² *The Times*, Saturday, Jan 10, 1942.

mamalarını, böyle bir durum gerçekleştiği takdirde Yunan topraklarının her karışını istila edeceklerini, bütün evleri ve insanları yok edeceklerine dair gözdağı veren bildirimler atıldığı da belirtilmekteydi.⁶³

The Times gazetesi, 18 Şubat 1941 tarihli “Almanya Makedonya’yı Tehdit Ediyor” başlıklı haberde de, Almanya’nın Yugoslavya’ya Üçlü İttifaka katılması için baskı yaptığı ve sınırlar konusunda öneride bulunduğu belirtilmektedir. Buna göre, Almanya; Yugoslavya’ya Arnavutluk’un Kuzeyi, Üsküp, Drin sınırları, Selanik Limanı ve verimli toprakları sahip olan Ohri Gölü çevresini önerirken, Yugoslavya’dan Macaristan sınırlarına yakın yerleri Müttefik güçlere teslim etmesi, Bulgaristan üzerindeki iddialarından vazgeçmesi, Makedonya’nın geleceği konusunda tek başına karar vermemesi ve hatta Almanların Bulgaristan’a ilerlemesine karışmamasını istemektedir. Tüm bunlara ek olarak ekonomik ayrıcalık da tanıyacaktı.⁶⁴

Bu arada Britanya Kraliyet hava kuvvetleri Alman istilasına karşı Bulgaristan’daki Alman üslerini bombalayarak cevap vermektedir. Yugoslav ve Yunan ordusu da Alman ve İtalyan saldırılarına başarılı bir şekilde karşılık vermektedir.⁶⁵

Bölgenin; tarihi, kültürel ve demografik yapısına da değinen The Times gazetesi, genelde bu konuda genelde Yunan iddialarına yer vermektedir.⁶⁶ Nitekim gazete, İngilizler tarafından Yunanistan’da ve Makedonya’da yapılan kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkan çömlek çeşitlerinin türdeş olduğunu ve Helen kültür özelliklerine sahip olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁷

KAYNAKLAR

Arşiv

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) BCA, 30.10.241.630.23.

Sürelî Yayın

The Times Gazetesi

Tetkik Eserler

AKMAN, Halil, *Paylaşılmayan Balkanlar*, İstanbul, 2006.

AKŞİN, Sina - Fırat Melek, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar”, *Balkanlar, OBİV Yayınları*, İstanbul, 1993, s. 103.

⁶³ *The Times*, Saturday, May 15, 1943

⁶⁴ *The Times*, Tuesday, Feb 18, 1941. Belgrat Hükümeti’nin Alman baskısına dayanamayarak bu önerileri kabul etmesi Yugoslavya’da sert tepkilere yol açtı. Yugoslav ordusundan bir grup subay yönetimi ele geçirip anlaşmayı reddetmesi Hitlerin tepkisine ve Yugoslavya’ya askeri harekât başlatmasına neden oldu.

⁶⁵ *The Times*, Tuesday, Apr 08, 1941.

⁶⁶ *The Times*, Saturday, Aug 07, 1926.

⁶⁷ *The Times*, Thursday, Dec 03, 1925; *The Times*, Tuesday, May 08, 1928.

- AKŞİN, Sina, *31 Mart Olayı*, Ankara, 1970.
- ANDERSON, Mathew Smith, *Doğu Sorunu (1774-1923), Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme* (Çev: İdil Eser), Yapı Kredi Yay, İstanbul, 2001.
- ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara, 1997.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa I (1860-1908)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.
- AYDIN, Mahir, "Arşiv Belgeleriyle Makedonya'da Bulgar çete Faaliyetleri", *Osmanlı Araştırmaları*, IX/1989, s. 209-234.
- Balkan Harbi (1912-1913), *Harbin Sebepleri, Askeri Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti'nin Harbe Girişi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi II, Trablusgarp ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşılması için Anlaşmalar, Kısım: I, 1911 Başından Balkan Savaşlarına Kadar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi II, Trablusgarp ve Balkan Savaşları, Osmanlı Asyasının Paylaşılması için Anlaşmalar, Kısım: II, Balkan Savaşları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991;
- CASTELLAN, Georges, *Balkanların Tarihi 14-20. Yüzyıl* (Çev.: Ayşegül Yaraman Başbuğu), Milliyet Yay, İstanbul, 1995.
- DARKOT, Besim, "Bosna-Hersek", *İslam Ansiklopedisi, Cilt: 2*, MEB Yay, İstanbul, 1993, s. 725-735
- EKİCİ, Nuray, " Bulgar Devleti'nin Gelişmesi", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ) Karam-Vadi Yay, Ankara, 2006, s. 528-541.
- EROL, Mehmet Seyfettin - AYDIN, Abdürrahim F., "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ), Karam-Vadi Yay, Ankara, 2006, s. 641-654.
- GLENNY, Misha, *Balkanlar, 1804-1999* (Türkçesi: Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, İstanbul, İstanbul, 2000.
- HACISALİHOĞLU, Mehmet, "Makedonya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 27*, İstanbul, Ankara, 2003, s. 437-444.
- HACISALİHOĞLU, Mehmet, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, Tarih Vakfı Yurt Yay, İstanbul, 2008.
- HALL, Richard C., *Balkan savaşları, 1912-1913: I. Dünya Savaşı'nın Provası* (Çev.: M. Tanju Akad), İstanbul, 2003.
- İLERİ, İlay, *The Times Gazetesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler-Rumlar-Yahudiler (1908-1918)*, Ankara, 2006.

- İRTEM, Süleyman Kâni, *Osmanlı Devleti'nin Makedonya Meselesi, Balkanların Kör Düğümü* (Haz.: Osman Selim Kocahanoğlu), Temel Yay, İstanbul, 1999.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi VIII, I. Meşrutiyet ve Islahat Devirleri (1876-1907)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- OKUR, Mehmet, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ), Karam-Vadi Yay, Ankara, 2006, s. 612-624.
- ÖKSÜZ, Hikmet - OKUR, Mehmet, "Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ), Karam-Vadi Yay, Ankara, 2006, s. 625-640.
- SAATÇİ, Meltem Begüm, "Makedonya Sorunu", *Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, Tarih*, (Der.: Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ) Karam-Vadi Yay, Ankara, 2006, s. 553-567,
- SHAW, Stanford J. - SHAW, Ezel Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, İkinci Cilt, Reform, Devrim ve Cumhuriyet: Modern Türkiye'nin Doğuşu, 1808-1975*, (Türkçesi: Mehmet Harmancı), İstanbul, 1994.
- ŞIVGIN, Hale, "Osmanlı Arşiv Belgeleriyle 1902-1912 Yıllarında Makedonya", *The Balkans: Languages, History and Cultures*, Bulgaristan Veliko Turnova Üniversitesi, 12-15 Nisan 2007.
- UZER, Tahsin, *Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.